

**Theologiae Moralis Sacramentalis Ad Instructionem
Ordinandorum & Curandorum Ex Materia De Sacramentis
In Genere Et Ordinis Eucharistiae, Poenitentiae, Ac
Matrimonii In Specie**

De Matrimonij Sacramento, & omnibus Peccatis contra VI. præceptum, ac
de Abortu

Sporer, Patritius

Salisburgi, 1711

Sectio III. De Peccatis Conjugum in usu Matrimonij, & debito conjugali.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55333](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55333)

lam non adhibeat, nihil efficit delegatus. Sed propugnat Sanchezium Pontius c. 3. n. 2. Formam à Tridentino impositam esse, ut semel illa præsentia Parochi & testium adsit, quando scilicet in facie Ecclesiæ sit contractus; cum igitur in casu nostro tunc adfuerit præsentia Parochi & testium, satis superque servata est forma requisita à Tridentino.

SECTIO III.

De peccatis conjugum in usu matrimonii & debito conjugali.

SUMMARIUM.

- 467. *Conjugum obligationes.*
- 470. *Nec petere, nec reddere possunt debitum sive utraq.*
- 471. *Sive una tantum pars physice,*
- 473. *Vel moraliter certo sciat matrimonium esse nullum.*
- 474. *Quid in dubio de valore?*
- 475. *An reddere & petere possit habens impedimentum impediens tantum?*
- 476. *V. g. votum continentie, ante, 477. Vel post nuptias.*
- 478. *Ac etiam post matrimonium jam consummatum, emissum.*
- 480. *Quid si impedimentum matrimonio superveniat?*
V. g. affinitas ex incestu cum consanguinea uxoris;
- 481. *Vel cognatio spiritualis ex baptismo,*
- 482. *Aut professio Religionis, vel susceptio sacri Ordinis.*
- 483. *Tria Confessaritis valde notanda circa impeditos vel privatos jure petendi.*
- 484. *An & quando copula inter tales habita contrahat specialem malitiam?*
- 486. *Licite utuntur conjugio ad finem generationis,*
- 487. *Et ad vitandam incontinentiam.*
- 488. *Ex mera verò libidine & voluptate utentes peccant venialiter.*

490. *Quis modus servandus in usu conjugis usq. ad n. 494.*494. *Quo loco & tempore licite fiat?*495. *Quæ accessoria, & dispositiva licita sint in ipso usu?*496. *Quando notabiliter & mortaliter excedunt per actus & tactus impudicos?*550. *Quando tactus, amplexus &c. inter conjuges sint, vel non sint peccatum?*504. *Et an eis liceant etiam, dum copula ab extrinseco est impedita, interdicta, vel illicita?*505. *An & qualiter eis licita sit delectatio morosa venera sensibilis ex copula tantum cogitata, impedita, vel altero absente?*

467 **C**onjuges contracto legitimo matrimonio simul contrahunt multiplicem obligationem; & generatim quadruplicem: 1. Mariti & uxoris mutuam. 2. Mariti ad uxorem. 3. Uxoris ad maritum. 4. Utriusque ad prolem. 1. Obligationes mutuæ uxoris & mariti sunt reditio conjugalis debiti: fides intemerata tori, charitatis & individua vitæ societas. De his hoc & sequenti §. 2. Obligationes propriæ mariti ad uxorem sunt: uxoris sustentatio, instructio, protectio. 3. Obligationes propriæ uxoris ad maritum sunt iterum tres: Obedientia, reverentia, liberorū & familiæ gubernatio sibi competens. 4. Obligationes mariti & uxoris communes ad prolem sunt tres: dilectio, educatio corporalis, & spiritualis. In his omnibus peccant conjuges gravius vel levius juxta rationem materiæ, Verum non contra continentiam, & sextum præceptum, sed contra pietatem & quartum Decalogi præceptum: ubi de obligatione hæc &

& peccatis oppositis sufficienter expressa sunt. Sed lege utilissimè tam pro cathedrâ, quàm confessionali par nobile fratrum Petrum Marchant. part. 3. *Tribun. seu spec. Theol. tom. 3. Tract. 1. tit. 12. toto.* Et Jacob Marchant. *in suo horto pastorum in quartum præceptum.* Item David à Mauden in suis doctissimis Commentariis de 10. præceptis, & de Tobia. Hic ergò propriè restant explicandæ obligationes mutux conjugum quoad debitum, torum, & societatem.

ASSERTIO.

Conjuges debitum conjugale licitè, honestè, 468
imo & meritoriè exercere, petere, & red-
dere possunt, *dummodò fiat debito jure: debito
fine: debito modo & circumstantiis: & intra
terminos honestatis naturalis.* Alioquin pec-
cabunt etiam sæpè mortaliter & gravissimè.
Hæc partim est de fide, ut constabit Assert. se-
quenti, partim est communissima DD. ut con-
stabit; nulla proin alia probatione, sed multâ
indigens explicatione quatuor conditionum in
Assert. positarum.

§. I.

Debito Jure.

EX valido scilicet matrimonii contractu;
secluso omni impedimento vel dirimente,
vel impediante usum matrimonii; pro quibus
discernendis quatuor pono regulas.

PRIMA REGULA.

Quo ad impedimentum dirimens.

469 **C**onjuges consensu impedimenti ac nullitatis matrimonii, sive à principio mala fide, ut potè scientes, vel practicè dubitantes cum impedimento dirimente uterque, vel alteruter contraxerit; sive, licet à principio uterque vel alteruter bonâ fide contraxerit, adhibita scilicet debitâ diligentia, & servatis servandis, postea tamen de impedimento, & nullitate matrimonii certiores fiunt, vel practicè dubitant, peccant mortaliter toties, quoties copulam petendo vel reddendo, vel alia impudica solutis mortaliter illicita exercendo, respectivè, solo scilicet illo conjugè, qui in bona fide & ignorantia invincibili impedimenti fuit, & mansit, à peccato excusato. Declaro particulatim.

470 I. Quando uterque conjux novit certò matrimonium esse nullum, nimis clarum est, utramque peccare mortaliter & reddendo & petendo debitum, quia jam evidens est esse meram fornicationem, quæ est intrinsecè mala, nullo casu licita, ut neque certa mortis formidine excusari queat. Juxta communissimam DD. ut suo loco videbimus. At verò quando unus conjugum optima fide, sincerissimè, & penitus pro certò sibi persuadet, matrimonium esse validum, alteri autem soli constat, esse nullum. Multi quidem graves viri olim censuerunt hunc posse reddere debitum citrà peccatum

mortale saltem. 1. Aliqui, si urgeatur metu mortis: quam sententiam *Sanchez* citatus vocat falsissimam. 2. Alii apud *Dianam* citat. si talis, praesertim foemina, simul mortis, & gravissimae infamiae metu urgeatur: posse se quasi passivè habere, semel & iterum usque ad dispensationem omnibus modis festinandam. 3. Alii, si cogatur metu magistratus Ecclesiastici ignorantis impedimentum illud, tunc enim Episcopum dispensare ex commissa potestate, siquidem impedimentum sit juris Ecclesiastici. 4. Alii absolute concedere videntur. Saltem fatendum est, posse hic dari ignorantiam invincibilem, & poenitentem à Confessario in bona fide posse relinqui, ut jam *Seet. precedenti* §. 3. *in fine* notavi. Sed absolute loquendo.

II. Quando uni conjugum certò & planè 471
physicè constat matrimonium esse nullum, quia liquidò novit adesse impedimentum dirimens, quantumvis altera pars bonâ fide indubitanter matrimonium valere putet, & debitum urgeat, nullo casu potest licitè reddere debitum & potius omnia perferenda sunt, quam debitum reddendum. Communissima DD. apud & cum *Sanchez lib. 2. disp. 31. Bonacina de matrim. Proposit. 4. n. 17. Tanner. Tom. 4. disp. 8. quest. 6. n. 34. Perez disp. 53. Seet. i. tota. Castro-Palaus, dicastill. alii cum Gobat. cas. 16. n. 638. Herincx disp. 6. n. 39. Atque ita expresse declarat Innocentius III. c. Inquisitioni. De sententia Excommunicationis. Ubi consultus de tali*

tali respondit : *Debet potius sententiam excommunicationis humiliter sustinere, quam per commercium carnale cooperari peccato mortali.* Sic Pontifex : Quâ sententia definitum est, quod illa traditio sit intrinsecè mala, semperque illicita, ut rectè notat *Perez* citatus. Ratio invicta est : quia fornicatio est intrinsecè mala, semperque illicita ; atqui non potest negari, quin tunc admittatur propriè & Theologicè dicta fornicatio, cum reverà soluti sint, & non conjuges : quamvis enim pars ignara impedimenti, & in bona fide persistens debitum licitè exigit, excusante ignorantia invincibili nullitatis ; non tamen exigit validè, sic ut alter impedimenti conscius reddere possit, vel debeat : putat quidem pars ignara se habere jus petendi ; sed illam reverà non habere jus certò constat parti impedimenti consciæ, quare consentiens in copulam non consentit in debitum conjugii, sed in crimen fornicationis. Idque proin verum est, sive juris naturalis, vel divini, sive Ecclesiastici tantum sit impedimentum annullans matrimonium ; cum utroque æquè reddatur nullum. Et falsissimum est Ecclesiam per judicem Ecclesiasticum compellentem talem ad matrimonii consummationem, dispensare in impedimento occulto, quod pars conscia probare non potest : nam proceditur secundum allegata & probata, supponendo, non faciendo matrimonium. Unde si posita impedimentum detegeretur, & probaretur, Ecclesia eos separaret, & liberos declararet : ut
opti

optimè observat *Herincx* loco citato : censura autem tunc lata non obligat in conscientia & coram Deo, sed solum in externis debet se talis habere pro excommunicato ad evitandum scandalum, & ob bonum commune. Quid de cætero tali agendum sit, jam nosse debes ex dictis *Sect. præcedenti*. §. 4.

III. Sententia hæc vera est; etsi talis compulsus ³⁷² ad reddendum debitum non sit physice, sed tantum moraliter certus, matrimonium esse nullum, id est, quando ita de eo moraliter certus est, ut prudenter non possit dubitare, oppositum esse probabile, ut si tres testes omni exceptione majores jurati dixissent, uxorem esse intra quartum gradum junctam marito, & nullus alius auderet contrarium asserere; cum etiam talis nequeat dubitare, quin matrimonium sit nullum, consequenter dubitare nequit, quin redditio sit illicita. *Perez, Dicastill.* & alii cum *Gobat citato num.* 646. At verò quando solum opinatur probabiliter matrimonium esse nullum ex aliquo impedimento, non obstante ea opinione, tenetur reddere conjugi, qui bona fide contraxit, & debitum exigit, donec ita certus fiat, ut parum aut nihil dubii remaneat. Communis apud citatos. Nam supra citato *c. inquisitioni* expressè dicit Pontifex : *Si habet conscientiam de credulitate, probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, reddere debet.* At nunquid tunc etiam poterit petere non obstante opinione probabili de impedimento v. g. vitæ prioris conjugis?

jugis? Respondetur, si simul etiam probabiliter opinetur, vel credat non subesse; v. g. priorem conjugem jam obiisse ob rationes utrinque probabiles, poterit etiā petere. Ita cum aliis Sanchez *lib. 9. disp. 14.* & alii cum Gobat n. 642. Quia non apparet ratio, cur ex opinione speculativa de valore matrimonii ac nullitate impedimenti nequeat inferre probabilem resolutionem practicam de licita tam petitione, quam redditione. At verò quando ita habet probabilem opinionem de nullitate matrimonii, ut nulla probabilitas, sed tantum sit dubiū, suspicio vel formido de valore, non poterit petere quousque veritatem inquirat. Sanchez *disp. 45. Dicastill. Gobat, & alii.*

77 IV. Quando occurrit dubium de valore matrimonii, ex alibi generatim dictis ita breviter resolvendum est. 1. Quando uterque, vel alter conjugum bona fide contraxit matrimonium, & postea incipit dubitare de impedimento latente vel valore, imprimis tenetur adhibere diligentiam moralem & exactam cognoscendi veritatem, interim abstinens necessario omni matrimonii usu: sufficienti autem adhibitā diligentia, si veritas apprehendi non possit, & dubium perseveret, jam non tantum reddere, secundum omnes, sed etiam petere debitum licite possit, secundum communem DD. cum citato Sanchez, Perez &c. Ratio est: quia stat possessio pro valore matrimonii bona fide contracti, juxta receptum illud: *Dubium superveniens bonae fidei possessari obesse non debet;* quare
in

in omnibus contractibus, si oborto dubio, nequeat quis deprehendere rem non esse suam, liberrimè utitur re bonâ fide possidere coeptâ. Cur non sit idem in matrimonio? 2. Quando uterque malâ fide contraxit matrimonium scientes vel credentes subesse impedimentum dirimens, etsi superveniat postea dubium de valore matrimonii, nimis clarum est, neutrum posse petere, nec reddere. Sanch. citatus *lib. 2. disp. 43.* alii omnes: Idemq; dicendum, quando contraxerunt à principio cum dubio de valore matrimonii (saltem absque præmissa diligenti inquisitione veritatis) Vide dicta *Señt. 2. §. 2. N. IV.* Ratio est; quia possessio malâ fide coepta nullum tribuit jus in dubio: atqui mala fide contractus initur, vel possessio inchoatur in eo, qui ab initio dubitat, an contrahendi vel possessionem capiendi jus habeat: ergo, &c. Quare tales, & contrahendo Sacramentum periculo nullitatis exponentes, & postea petendo, & reddendo debitum, vel copulam, toties, quoties peccant mortaliter; quia semper se exponunt periculo fornicationis. 3. Quando unus tantum dubitat de valore matrimonii, sive, quia ab initio mala fide contraxit, sive quia in dubio superveniente diligentiam inquirendi veritatem non adhibet, ipse solus debitum petere non potest ob rationē modo dictam, sed tenetur reddere alteri non dubitanti, & bona fide petenti; quia hinc bonâ fide utitur jure suo, quo per alterius dubium privari non potest, nec debet: Idq; saltem post con-

summum matrimonium; nam primo bimestri
si non sit consummatum matrimonium, non ad-
est talis obligatio reddendi, juxta dicta suo loco.

REGULA II.

*Quoad impedimenta impediunt tantum
& specialiter, votum.*

475 **C**onjuges, qui contraxerunt cum impedi-
mento impediente vel prohibente tantum,
non prohibentur, sed licite exercent copulam,
duobus tantum casibus exceptis. 1. Si interdi-
ctum sit contrahere ob examen faciendum de
impedimento dirimente dubio, peccant peten-
do, & reddendo, donec causa decidatur, & ipsis
constet, nullum esse impedimentum; alioquin
enim practice dubii exponerent se periculo for-
nicationis. 2. Quando conjux emisit votum
simplex castitatis, seu continentiae, quo voto di-
recte excluditur actus conjugalis: ubi accurate
ita distinguendum & resolvendum est.

476 1. Si votum continentiae perpetuae editum
est ante matrimonium contractum, tenetur vo-
vens servare tantum, quantum potest sine prae-
judicio conjugis: nimirum ut durante matri-
monio debitum non petat, etsi petenti semper
reddere teneatur: nam conjux non obligatur ad
petendum debitum, sed tantum ad reddendum.
Expressè *c. Si dicat. 33. q. 5.* Unde si contingat
alterum conjugem incestum cum illius consan-
guinea, vel adulterium committere, debet in-
nocens suum votum (nisi dispensatum sit) per-
fecte

fectè fervare, etiam non reddendo, quia tunc sine injuria conjugis potest. Uti ex communi docent Lessius *Lib. 2. c. 41. n. 53.* Layman *hic part. 3. c. 1. n. 10.* Diana *supra*, alii apud ipsos. Solutò verò matrimonio, etiamsi antea in petendo debito ab Episcopo vel privilegiato dispensatum fuerit, rursus continentia integra servanda erit, neque ad alias nuptias transire licebit sine expressa Summi Pontificis dispensatione, cui votum illud semper reservatum est. Prout latius docetur in materia de votis.

II. Si votum editum fuit post nuptias, ac⁴⁷⁷ matrimonium ratum ante consummationem, siquidem vovens scivit, se aliter votum suum exequi non posse, quàm ingrediendo Religionem, censetur se ad id obligasse, & tenetur Religionem ingredi: qui enim promittit finem, implicite etiam promittit medium unicum necessarium ad eum finem, si id intelligat: unicum autem medium exequendi votum continentiae simpliciter habet conjux, ut ante consummationem ingrediatur Religionem: ergò tunc vovendo absolutam continentiam ad id se obligasse censetur. Secus est, si vovens hoc non intellexit, sed putavit se in matrimonio posse continentiam servare, vel putavit alterum conjugem consensurum, tunc enim solum tenetur abstinere à petendo, reddere autem cogitur, ut in priori casu. Ex communi *Coninck*, *Layman*, alii passim.

III. Si votum à conjuge editum fuit post⁴⁷⁸
Ff 5 matri-

matrimonium jam consummatum, rursus distinguendum est, factum sit sine, vel cum consensu, vel approbativo, vel permissivo tantum, alterius conjugis? Si votum emissum absque omni consensu, sed nesciente vel contradicente altero conjugis, censetur se obligasse in quantum potuit sine ejus præjudicio, ut scilicet à petendo absteineat, & si ab obligatione reddendi liberetur per adulterium, incestum, & maxime mortem conjugis, in continentia perpetua maneat. Si verò votum editum sit cum pleno positivo & approbativo consensu conjugis juri suo renuntiare volentis. (& maxime si emissum ab ambobus mutuo consensu per modum mutue conventionis.) tunc omnino obligatur, ut neque petere, neque reddere unquam liceat sub mortali; secundum omnes. Secus si votum emissum sit cum consensu permissivo tantum alterius conjugis, scilicet permittentis solum alterum vovere, sed salvo jure suo, tunc enim huic juri suo non renuntianti vovens reddere debitum obligatus manebit. Quin etiam si absolute prius consenserit, postea tamen poeniteat de concessione, & maxime si in gravi incontinentia periculo versetur, votum alterius quoad reddendum obligare cessabit, quatenus majoris boni impeditivum est. Ut contra alios cum aliis docet Sanchez *Lib. 9. disp. 7.* Sed tutius longè esse super eâ dispensationem petere, rectè monet Layman *stat. c. I. n. 14. ad finem.*

et Ordines suscipere, jam alibi dictum, peccare quidem mortaliter contrahendo matrimonium; at post contractum posse licite reddere, & petere; sed intellige tunc, & adde nunc, saltem post primam consummationem. Etenim probabilissimum est, eum, qui vovit Religionem ingredi, peccare mortaliter primâ consummatione, non tantum petendo, de quo vix dubitari potest, sed etiam reddendo, maxime intra primum bimestre. *Ratio est*: quia quamdiu intra primum bimestre matrimonium manet duntaxat ratum, certò habet jus ingrediendi Religionem, neque ab altera parte compelli potest ad copulam: per consummationem autem reddit primum sui voti executionem impossibilem: Atqui culpabiliter reddere sibi impossibilem executionem voti, vel cujusvis obligationis sub mortali, mortale est; ergò, &c. Ita cum *D. Thoma* suo tempore communis DD. Et etiamnum docent multi RR. *Coton. Dicastill.* apud *Gobat Tratt. 9. casu 1. num. 59.* *Herincx disp. 6. q. 2. n. 17.* Post consummationem autem factâ jam impossibili impletione sui voti, licite & valide deinceps poterit petere & reddere debitum, donec conjugé moriente, aut adulterante, aut Religionem ingrediendi consentiente, &c. ipse votum suum debite exequatur, sicut obligatur. Verum quamvis hæc doctrina tempore *D. Thomæ* communis fuerit, attamen posteriores Theologi tanto numero apud *Dianam* *parte II. tract. 5. resolut. 4.* consentientem tali abso-

absolutè concedunt licentiam liberè consum-
mandi reddendo debitum, ut sentiam cum Go-
bat *tract. 10. casu 18. num. 629.* tali à confes-
sario absque scrupulo peccati gravis posse per-
mitti redditionem debiti etiam primâ vice pe-
tentî, maximè post primum bimestre, imò &
intrâ, & simpliciter, uti cum multis contra
multos expressè docet Tannerus *Disp. 8. quæst.*
6. n. 56.

R E G U L A III.

*Quoad impedimentum matrimonio super-
veniens.*

480 **I**mpedimentum dirimens matrimonium con-
trahendum post contractum matrimonio su-
perveniens privat jure petendi debitum, ut sci-
licet nec validè, nec licitè petere possit, pe-
tendôque peccet mortaliter, etsi innocenti
conjugi teneatur reddere. *Omnes.* Hujusmodi
autem impedimenta matrimonio supervenien-
tia tantum possunt esse sequentia. **I.** Affinitas
contracta cum proprio conjugè, ex incestu cum
consanguinea ejusdem conjugis in primo &
secundo gradu tantum, claro jure, privat jure
& facultate petendi debitum, sic ut nec validè,
nec obligatoriè, nec licitè sub mortali possit
petere debitum; attamen parti innocenti red-
dere tenetur. De quo jam satis dictum *c. l.*
sect. 1. cum de impedimento affinitatis. Dico autè
incestus; nam adulterium solum non incestuo-
sum non privat jure petendi debitum, nisi qua-
tenus

tenus conjux innocens sciens adulterium commissum, ei debitum justè negare potest; quare adulter vel adultera semper licitè petet debitum saltem rogando, solum validè & obligatoriè non poterit exigere, quando adulterium conjugii innocenti apertum est, ut mox indicabo. Dico etiam incestuosus cum consanguine conjugis, non enim jure petendi debitum privatur is, qui peccavit cum affine tantum propriæ conjugis, cum iste sit improprie incestus, & nimis improprie contrahatur affinitas cum propriâ uxore, quippe quam, si non esset uxor, adhuc ducere posset. Ut contra nostrum *Rodriguez* docet communis DD. cum *Sanchez* cit.

II. Cognatio spiritualis contracta cum conjugè ex Baptismo vel susceptione propriæ communis proles, etiam privat jure & facultate petendi debitum secundum longè probabiliorem sententiam apud *Sanchez* mox citandum. At certè æquè probabiliter, vel probabilius negant alii jam satis communiter. *Durand. Cajet. Suarez*, aliisque congestis ipse *Sanchez l. 9. disp. 26. Cölinck, Hurtad. Dicastill.* ac totis viribus *Perez disp. 26. sect. 6. Herincx disp. 7. q. 2. n. 10.* Ratio sufficientissima est; quòd hoc nullo claro jure ostendi possit; absque claro autem jure non est asserenda tam gravis pœna. Quare ego cum Gobat citato *casu. 5. n. 615.* etiam secluso privilegio, tutò sequerer in praxi hanc sententiam.

III. Professio Religionis & susceptio sacri Ordini. 482

Ordinis post matrimonium contractum, vel etiā consummatum qualiter valeant, & non valeant & si non valeant, qualiter impediā petitionem debiti satis dictum est *c. I. §. ult.* Similiter quoad impedimenta impediētia tantum, matrimonio tantum supervenire potest votum simplex continentiae, Religionis ingrediendae, vel sacri Ordinis suscipiendi, de quibus etiam satis est dictum.

483 IV. Circa praedicta omnia pro praxi nota adhuc tria confessarie. *Primum.* Quovis impedimento obstrictus ac jure vel facultate petendi debitum privatus conjux v. g. incestuosus, aut voto continentiae adstrictus, si intelligat ex eo, quod nunquam petat debitum, matrimonium conjugum, praesertim uxori, fieri onerosum, utpote vel quia praereverecundia ita petere non audeat, vel quia in periculo incontinentiae versatur; vel his seclusis, quia male de ipso suspicatura sit, poterit in gratiam conjugis se ad debitum modestè insinuate. Ita communis. *Sotus, Ledesma,* aliisque citatis Sanchez *l. 9. disp. 7.* Layman, & alii citati. Ratio est: quia neque impedimenta inducta ab Ecclesia, neque ipsa vota obligant cum tanto rigore vel impedimento majoris boni; id verò tutissimè fiet per modum interrogationis, an non placeat; &c. quod si respondeat conjux modo imperativo, res salva est; tunc enim haec petens, ipse potius reddens erit: at si ipsa non respondeat, sed vicissim interroget, cur ego non faciā more solito? facile responderetur, se non ampli-

us oblectari multum, ipsi tantum gratificari vel-
le. *Alterum est*; certum esse, quod ignoran-
tia & facti & juris seu legis privantis jure peten-
di debitum excuset ignorantem legem privan-
tem hoc jure, ut eo non privetur. Ex commu-
ni Layman *tract. 10. parte 4. c. 8. n. 8. Ter-
tium est*: cum privatis jure petendi debitum, si-
ve propter incestum, sive propter simplex vo-
tum castitatis dispensare polle confessarios Men-
dicantium à suis Provincialibus deputatos, per
privilegia non tantum *vive vocis oraculi* (quæ
per Tridentinum revocata novimus) sed etiam
per veras Bullas seu Brevia concessa, ut bene
probat præter alios Quintanaduennas *singula-
rium tract. 9. singulari 1. a n. 6.* atque ibidem
singulari 11. observat, eosdem Mendicantes,
quandoquidem pollent hac facultate, etiam
extra Sacramentum pœnitentiæ posse eos di-
spensare, etiam cum absentibus. Ac proin
(ait Gobat *cit. n. 604.*) si Parochus scribat tali
Religioso: peto reverentiam vestram, ut di-
spenset cum NN. in petitione debiti: erit res
salva, cum confessarius rescripserit: *dispensio.*
Dummodò subsit iusta causa, quæ vix potest de-
esse. Quod valdè nota.

REGULA IV.

Quoad speciem peccati.

COpula habita inter personas, quarum ma-
trimonium ob impedimentum non subli-
git, vel aliàs jure petendi debitum privatae
sunt.

sunt, tunc accipit specialem malitiam necessario in confessione explicandam, quando impedimentum jure Divino vel Ecclesiastico inductum fuit præcipue propter ipsam copulam tanquam specialem indecentiam & deformitatem habentem inter tales personas contra aliquam virtutem specialem, aut *Religionis*, ut videre est in impedimento voti solemnitis, sive ordinis, cultus disparitatis; aut *pietatis ac reverentiae* erga sanguine junctos, ut in impedimento consanguinitatis, affinitatis; cognationis spiritualis ac legalis; aut contra virtutem *justitiae*, ut in impedimento ligaminis, &c. In his enim præter peccatum mortale fornicationis contra virtutem continentiae, copula illa accipit specialem speciem malitiae contra illam aliam virtutem, utpote sacrilegii, incestus, adulterii, &c. utique necessario explicandam in confessione. Secus vero se res habet, quando impedimentum matrimonii inductum fuit, non propter specialem indecentiam copulae carnalis inter tales personas, sed ob aliam causam, utpote ob criminis punitionem, ob matrimonii libertatem tuendam, &c. ut videre licet in impedimento criminis, raptus, metus, &c. Quo casu si quis cum muliere tanquam conjuge jungatur, solum simplicem fornicationem committit, perinde ac alii soluti: nisi facerent forte id in contemptum Ecclesiae, aut formali non obediendi intentione, tunc enim & contrahendo, & utendo matrimonio committerent speciale peccatum inobedientiae formalis.

malis, semper & in omni materia mortale. Ita
communissima. Sanchez lib. 7. disp. 5. num. 7.
Coninck citat. dub. 2. in fine Layman citatus
c. 1. n. 6. Et præ alijs optime Perez, omnia im-
pedimenta sigillatim percurrrens disp. 27. Se^{ct}. 2.

§. II.

Debito fine.

Quo fine, quæve intentione contrahendum⁴⁸⁵
sit matrimonium, ut non peccetur, jam
dictum est c. 1. se^{ct}. 3. Jam videndum est, quo
fine, vel intentione matrimonio utendum, seu
copula conjugalit exercenda sit, ut honestè, vel
saltem licitè absque peccato fiat. Pono iterum
quatuor velut regulas.

Prima. Licitum & sanctum est conjugio uti⁴⁸⁶
ad finem generationis prolis, ad evitandam in-
continentiam in comparte, aut ad satisfactio-
nem sui debiti. *Omnes.* Ratio clara est, quia ge-
neratio prolis est finis principalis matrimonii,
& actus matrimonialis, ideoque semper licitè &
sanctè intenditur; quam rectam matrimonii in-
tentionem ab Angelo edoctus exprimit Tobias
junior Tob. 8. dicens: *Et nunc Domine tu scis,*
quia non luxuria causâ accipio sororem meam
conjugem, sed solâ posteritatis dilectione, in qua
benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.
Vitare autem *incontinentiam* est finis matrimo-
nii secundarius, & respectu compartis debitus est
ex charitate: *satisfacere autem debito* postulato

obligatur conjux ex justitia & bono fidei matrimonialis.

- 487 *Secunda.* Licitum est conjugum etiam coniugio uti ad evitandam incontinentiam in se ipsis tantum, idque etiam absque intentione formali prolis generandæ, utpote, quia ob senectutem, vel sterilitatem non est spes generandi prolem, vel quia jam imprægnata uxor ultra concipere nequit, &c. Idque etiam si conjuges ob paupertatem, vel similem causam non malam optent non concipi, non generari, multiplicari prolem. Ita contra *D. Thomam* & *D. Bonavent.* aliosque veteres non paucos in 4. disp. 31. communis DD. cum Navarro disp. 16. num. 32. Sanchez, Layman, alii passim. Ratio est; quia matrimonium post lapsum hominis à Deo ordinatum est in remedium concupiscentiæ, ut indicat Apostolus 1. ad Corinth. 7. Propter fornicationem unusquisque uxorem habeat &c. Et post: revertimini in id ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Nec admittenda est limitatio aliquorum apud Sanchez l. 9. disp. 9. tunc solum licitum esse matrimonio uti propter evitandam incontinentiam, quando alia remedia carnis coercendæ non sufficere videntur: Cum enim ipsum matrimonium institutum sit in remedium incontinentiæ, ejusque actus de se honestus sit: cur alia remedia præferri deberent? esset reverà hoc materia infinitorum scrupulorum & anxietatum conjugibus, præsertim, qui sine spe prolis, utpote con.

conjuges sterili, vel jam prægnante, copulantur, si semper examinare deberent, an aliis mediis v. g. orationibus, jejuniis, &c. concupiscentiæ suæ mederi possint. Ut bene notat Layman hic *part. 3. tract. 4. n. 2. in fine.*

Tertia. Conjugio uti solius libidinis vel voluptatis exercendæ gratiâ, est peccatum veniale. Ita expressè S. Augustin. *l. de bono conjug. c. 6.* dicens: *conjugalis concubitus generandi causâ non habet culpam, concupiscentia verò satiandæ tantum cum conjugè, venialem.* Estque communiss. DD. cum D. Thoma, D. Bonavent. Scoto in *4. d. 31.* aliisque congestis Sanchez *l. 9. disp. 11.* quidquid aliqui cum Diana ab omni peccato, modo improbabiler, excusare conentur: est enim inter propositiones novissimè ab Innocentio XI. damnatas etiam hæc, ordine 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali.* Ratio est; quia est inversio ordinis à natura inditi; voluptas enim venerea indita est à natura ad acueendam ipsam operationem naturalem & promptiorem reddendam: ergo contra ordinem naturæ pugnat, qui operationem ad delectationem refert, cum delectatio amplectenda sit propter operationem: idémque est in cibo, potu, somno. Contingitque sæpe in eo peccari mortaliter, quando in ea voluptate ultimum finem constituunt, seu propter illam legem Dei transgredi parati sunt, quo sensu Archangelus Raphaël dixit Tobia juniore. *Tob. 6. Hi qui conjugium*

ita suscipiunt, ut Deum à sua mente excludant,
& sua libidini ita vacent, sicut equus & mulus,
quibus non est intellectus, habet potestatem Da-
monium super eos.

489 *Quarta.* Seclusa intentione generandi pro-
lem, vel evitandi incontinentiam, cuius peri-
culum non adest, conjugio uti solius corporalis
sanitatis causâ, esse culpam venialem in petente,
docent DD. satis multi cum S. Thoma cit. *dist.*
31. q. 2. 2. a. 2. ad 4. eò quòd sit piorum homi-
num persuasio copulam conjugalem non vaca-
re culpâ, nisi referatur ad bonum fidei & prolis.
Verùm id longè probabilius negant, & omni
culpâ liberant jam alii. Communissima cum
Sanchez & Layman citatis, cum enim matrimo-
nium præcipuè institutum sit ad propagatio-
nem speciei; videtur etiam secundariò institu-
tum ad conservationem individui generantis,
cum species nisi salvis individuis propagari non
possit. De his plura curiosa apud citatos.]

§. III.

Debito modo, & circumstantiis.

REGULA I.

490 **M**odus essentialis copulæ utpotè princi-
paliter ad generationem prolis ordinatæ
est, ut fiat cum immissione & retensione semi-
nis intra vas naturale. *Ratio* patet; quia alioquin
nisi recipiatur, & retineatur ibi semen, impossi-
bilis erit generatio: ideoque peccatum contra
naturam. Peccant ergò mortaliter & gravissime
con-

conjuges toties, quoties se polluentes (De hoc specialius §. seq.) seu voluntariè abruptâ copulâ semen extra effundentes; uxores ad hoc cooperantes, consentientes, vel semen jam receptum ejicientes, quacunque da causa fiat, sive paupertatis; ne multiplicetur proles, sive infirmitatis vitandæ, sive etiam periculo mortis, in partu v. g. evitandæ. Certum apud omnes. Sanchez *Lib. 9. disp. 17. n. 19.* alii passim: addente Dicastillo apud Gobat *num. § 90.* etiam minimam deliberatam effusionem seminis extra vas esse mortale crimen, *Ratio* clara est; quia omnis voluntaria effusio seminis extra vas est intrinsecè mala, & peccatum contrâ naturam, quippe directè excludens finem principalem conjugii, & copulæ carnalis, scilicet generationem prolis, ac proin nullo fine, nullâ causâ necessitatis cohonestari potest. Unde etiam in fornicatione inter solutos est circumstantia mutans speciem necessariò in confessione explicanda; est enim tunc inchoata fornicatio, & completa mollities, nisi ipsos ignorantia excuset, prout reverà plerumque ignorant, atque id exprimunt quasi pro minuendo suo peccato; quare cautus sit confessarius in interrogando. Intelligendum est semper si voluntariè fiat, & ex proposito ad impediendam generationem, vel ob aliam quamvis causam. Secus est 1. Si præter intentionem accadat, utpote ex festinatione, ex metu, ob senium, ob indispositionem alterius partis. Adde etiam, ex malitia soli alterius

partis, etsi enim uxor sciat maritum solere copulam abrumpere, & semen effundere, non tamen peccat nec petendo, nec reddendo, dummodò ipsa non consentiat, nec cooperetur, quia non sequitur ex actione uxoris, sed præcisè ex malitia viri. 2. Si fiat ob impotentiam aliquam corporalem quamdiù probabilis spes superest copulam debitè perficiendi: tamdiù enim licebit eis conari ad copulam; quamvis præter intentionem sæpius contingat maritum semen extrà vas effundere, donec omninò desperetur de copula perficienda, juxtà dicta c. 1. n. 127. de *impedimento impotentia*. De hoc latè Sanchez *citat. disp.* 17. n. 23. addens: quamvis, ubi non constat impotentiam esse perpetuam, sibi vir persua-deat fore, ut illa vice, quâ congregitur, intrà vas non possit seminare, posset tamen depositâ conscientia accedere ad uxorem. Et n. 26. addit: ab omnibus admitti iudicium Cajetani, qui censuit quemdam maritum, qui toto bien-nio nequiverat seminare intra vas, at elapso sexennio potuit, & non deliquisse illis sex annis conando habere perfectam, sicut prius habuerat, copulam, eo quòd semper probabiliter speraret se habiturum illam. 3. Insuper cessante omni periculo pollutionis in utroque conjugè, conjuges mutuo consensu inchoatam copulam abrumpentes, ne proles generetur, sive ob incipiam, sive ob aliam causam, non peccare mortaliter, docent DD. satis communiter, *Cajetanus, Paludanus, Armil. Sa*, aliisq; congestis San-

Sanchez *Lib. 9. disp. 19. Layman* citatus. Qui id etiam ab omni culpa excusant, quando justa causa subest v. g. ob paupertatem, ne multiplicentur proles ex una parte, ex altera verò parte ad sedandam aliquam concupiscentiam, & incontinentiam vitandam. *Ratio est;* quia vasis illa foeminei penetratio absque seminatione, & pollutionis periculo reputatur instar tactuum partium pudendarum, qui inter conjuges permixti sunt. Si autem foemina jam seminavit, aut ad id excitata sit, lethaliter delinquit maritus, data opera desistens ante suam seminationem, ut merito advertit Sanchez *ibid. n. 4.* Atqui in totum sanè probabiliter contradicunt Sylvester, Henriquez, alique citati. 4. *Diana parte 3. resol. 37.* sic scribit: *quidam inchoat copulam cum uxore, & postea ob morbi periculum de ejus consensu se retrahebat, verum ex hoc aliquando sequebatur pollutio, quaesitum à me fuit, an talis actus esset licitus? Respondi affirmative* Sic ille, quem vide. De hoc iterum §. sequenti.

REGULA II.

Modus copulae conveniens, & sanum est 491
consilium; ut conjuges curent, ut simul utriusque semen effundatur, eò quòd id multum conducere ad prolificandum doceant Medici; quare tardiori ad seminandum permittendum, imò consulendum est, ut antè concubitum tactibus excitetur ac venerem, ut sic possit in ipso concubitu simul seminare: ejus tamen rei nulla

est necessitas vel obligatio : Quare dum vir le-
men effundit , non tenetur foeminae seminatio-
nem exspectare : neq; culpæ saltem lethalis reus
erit vir prius tactibus incitans venerem , sciens
se ob id citius foeminâ seminare. Ita cum aliis
Sanchez citat. disp. 17. n. 8. q. 10. c. 11. Ad-
dens n. 12. ubi vir semine intra vas recepto,
membrum virile extraxit , licet foemina , quæ
nondum effudit , tactibus se excitare , donec &
ipsa seminet , quia hæc provocatio est actus
conjugalis perfectio & consummatio. Confir-
matur , quia aliàs maximo & evidentissimo pe-
riculo admittendi peccata mortalia esset exposi-
ta foemina. Hæc vitâ & moribus verè virgineus ,
sed doctrinâ *Physicus Sanchez* , cui subscribunt
expresse *Bonacina de matrim. q. 4. part. 6. n.*
14. Perez disp. 94. Sect. 8. Basilus Pontius l. 10.
c. 11. Dicastil. disp. 9. dub. 7. n. 51. Diana parte
2. tract. 17. resol. 31. (testans ita sentire *Lessium*)
Gobat cas. 15. n. 591. meritò reprehendens
Stephanum de S. Paulo scribentem oppositam
sententiam esse omnium communiter. Certe
hæc doctrina mihi non rarò fuit necessaria in
confessionali. Similiter autem econtra , neque
etiam uxorem peccare , si viro usum valis con-
cedat , ipsa verò animum ad alia convertat , ne
concitetur ad seminationem , & sic impediat
generatio prolis ob suprà dictam aliquam iustam
causam , docent ibidem *Sanchez n. 5. Perez Sect.*
8. Dicastil, Escobar , alii cum *Diana part. 5.*
tract. 14. resol. 38. Gobat n. 592.

REGULA III.

Modus copulæ licitæ necessario requirit⁴⁹² situm corporum aptum ad semen intra vas infundendum & retinendum. Situs naturalis ordinarius copulæ est jacendo, viro incubo & foeminâ succubâ copulari. Hic enim modus est aptissimus ad seminis virilis effusionem, intra vas immissionem, & retentionem: à quo modo, quò magis deviat situs, eo magis adversabitur naturæ. *Prima* & modica deviatio est jacendo à latere vel stando copulari: hic jam non æquè tuta est seminis in vase receptio & retentio: certò tamen tuta satis. 2. Etiam deviatio est præposterè à tergo copulari more pecudum: hic jam etiam est periculum effusionis, attamen sanè non certum, nec ordinariè, cum eo situ fæmina semen integrum & recipere & retinere, si velit, regulariter possit. 3. Et deterrima deviatio est, conversim viro succubo & fæminâ incubâ copulari: ubi præter periculum gravius effusionis seminis, etiam conditio personæ naturalis variatur, est enim naturale viro agere, & fæminæ pati: eo autem modo potius vir patitur, & fæmina agit. Istis ergò modis innaturalibus, præsertim secundo & tertio, copulari peccatum mortale censent DD. gravissimi bono numero citati à Sanchez *Lib. 9. disp. 16.*

Verùm communis jam & longè probabilior⁴⁹³ est sententia DD. cum ipso Sanchez ibidem, Layman, Perez, alii citati. Nimirum: Quo-

cunque dictorum modorum copulari servato vase naturali, & secluso certo periculo effusionis seminis, etiam solius voluptatis gratiâ, absq; alia iusta causa non esse peccatum mortale (sed certe crassum veniale) ut valdè increpandi sint ita sine necessitate copulantes. *Ratio est*; quia est sanè abusus, & inversio ordinis naturæ, adeoque culpâ vacare non potens. Attamen certè inter conjuges non potest rationabiliter damnari peccati mortalis, tum quia versatur tantum circa accidentalìa copulæ, cum substantialia omnia servantur, utpote vas debitum, immissio & retentio seminis, ut supponitur; tum quia ex nullo dictorum modorum etiam tertio est certum periculum effusionis seminis extra vas: quia semen non recipitur per vas in matricem per infusionem, vel descensum, sed per attractionem virtute naturali attractiva seminis, ut demonstrant Medici. Quare quando viri confitentur, se ita præposterè congressos cum uxoribus, non est opus communiter querere, utrum effuderint semen extra vas, sed potius eis dicendum, ut abstineant à tali concubitu, eò quòd multi sapientes eum concubitu damnant peccati mortalis; tametsi alii plures sapientes sentiant clementius; quòd addi etiam quandoque potest, ut parcant conscientiæ & pudori uxorum, quæ fortè credent, id continere crimen mortale, & tamen fortassis præ verecundiâ non confitebuntur, prout experienciâ compererunt confessarii. Cæterum apud omnes con-

stan-

stans est, mortaliter delinquere conjuges, si ita
varient situm cum prævisò periculo effusionis
seminis; aut si ob peculiarem corporis disposi-
tionem, aut morbum fieri soleat, ut uno ex illis
innaturalibus modis concumbendi effundatur
semen, aut denique (saltem ex conscientia er-
ronea.) Si ex intentione ita ingrediantur v. g.
stando, &c. ut ea ratione proles non nascatur,
sicut enim mortale est actu, & re ipsâ positivè
impedire generationem per concubitum inna-
turalem; ita & mortale est velle sic eam impe-
dire, etsi erroneè & falsò credentes ita impe-
diri. Contrà verò si secluso prædicto periculo
ob justam causam fiat variatio sitûs (v. g. Quia
uxori prægnanti timetur periculum, si incum-
batur ventri, vel quia vir debilis membrum ea
ratione meliùs stabilit, &c.) omni culpâ vaca-
bit præposterè coire servato debito vase, ut no-
tant DD. citati. Nullo tamen casu licebit co-
pulam inchoare extrà vas naturale. Ut §. se-
quenti patebit.

REGULA IV.

Modus licitus copulæ requirit eas circum-
stantias temporis, loci &c. quibus co-
pula terminos legis & honestatis naturalis non
excedat, ut nimirum fiat loco & tempore se-
creto, & non prohibito. Locum secretum esse
oportere ipsa naturalis verecundia dictat: & ne
in loco sacro fiat, lex Ecclesiæ prohibet sub
mortali, extrà tamen casum urgentis necessita-
tis,

tis, ut si conjuges diu deberent esse inclusi in loco sacro, vel tempore belli in desertis Ecclesiis habitare cogerentur, ut docetur in materia de sacrilegiis, & nos aliquid c. sequenti. Tempus etiam secretum, & nocturnum eadem naturalis verecundia suadet, sed non obligat, ut raro in circumstantia temporis peccetur. Aliqua tamen ex dictis notanda sunt. 1. Conjuges post matrimonium ratum primo bimestri liberos esse ab obligatione reddendi debitum, jam supra audivisti satis. 2. Concil. Trid. *Sess. 24. c. 1. De reformat. matrimonii*, hortatur conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem à proprio Parrocho, vel altero de ejusdem vel Ordinarii licentiâ collatâ, in eadem domo non habitent, nec matrimonium consumment. Cum autem illa vocula *hortatur*, consilium potius, quam præceptum significet, ideò probabilis est sententia Navarri *c. 2. n. 38.* ac aliorum cum Layman *lib. 5. tract. 10. parte 2. c. 4. n. 12.* nullam culpam esse per se loquendo, secluso contemptu vel scandalo, si conjuges ante benedictionem matrimonium consumment, licet alii communiter culpam venialem agnoscant, faventque Sanchez *lib. 3. disp. 12.* latè de hoc agens. Convenientissimū & decentissimum est pro antiquissima & sanctissima consuetudine eo die, quo recipienda vel recepta est sacrosancta Eucharistia, abstinere à debito conjugali petendo. Ita omnes SS. PP. & DD. Hieron. in Apologia ad Damasum: *Illorum, inquit, conscientiam con-*

venio, qui eodem die post coitum communi-
cant &c. Quam quidem consuetudinem Le-
 gis vim obtinuisse, ut saltem sub veniali obliget,
 venialiterque peccent conjuges, eodem die post
 copulam ad Eucharistiam accedentes, docent
 multi graves DD. apud Sanchez *lib. 9. disp. 13.*
n. 2. Et mordicus noster Marchant *Tribunal.*
tom. 3. sen specul. p. 3. tract. 1. tit. 12. quest.
4 §. 4. Verum communis est sententia DD. quos
 late citat, & sequitur Sanchez *ibidem num. 5.*
 eumque secuti RR. omnes: quod si debitum
 petatur, & reddatur recto fine, & sine omni alia
 culpa, nulla erit culpa eo die ad Eucharistiam
 accedere, quia actus ille de se est bonus & hone-
 stus: imo meritorius, & carnalis voluptas ad-
 mixta propter bonum finem licitæ copulæ pu-
 rificatur; quod si verò copula conjugalis petat-
 ur, & reddatur ex mera nimia concupiscentia,
 & voluptatis capiendæ causâ, sanè plerumq; erit
 culpa venialis; eo die Eucharistiam sumere ob
 magnam indecentiam & disconvenientiam ad
 Sacramentum puritatis. Excepto tamen, nisi
 justa causa excuset, & indecentiam colonester;
 utpotè quia est magnum festum, in quo valde
 deceat communicare; vel nisi quis communi-
 cet, alii prayè judicabunt, vel scandalizabuntur;
 vel quia quis speciali præparatione & devotione
 indecentiam illam suppleat. Legelate Sanchez
 citatum *disp. 13. tota.* Eâdem ratione dicen-
 dum de copula habita post Eucharistiam eo
 die sumpta: Et quæ de culpa dicta, intelligenda

da sunt ex parte petentis maximè, nam reddens ipsâ obligatione suâ à tali culpa excusatur.

§. IV.

Et intra terminos honestatis naturalis.

495 **V**erè certa est regula communiter assignata: conjugibus in usu matrimonii una cum ipsa copula licere etiam accessoria, seu omnia ad eum usum copulamque carnalem dispositiva, corde, ore, opere; ut sunt affectiones carnales, imaginationes, delectationes morosæ, aspectus, sermones venerei, amplexus, oscula, tactus &c. intra terminos honestatis naturalis: adeo ut tunc certò peccent mortaliter, si limites honestatis naturalis notabiliter excedant, aliàs non. Sic omnes fatentur, & in terminis rectè proponit noster Marchant. *tom. 2. tract. 7. titulo 2. in appendice.* Ratio est; quia tota illa indulgentia conjugibus data est, & tantum dari potuit ab auctore naturæ intra terminos honestatis naturalis, & concubitûs humani rationalis, seu quatenus illa secundum naturam, & rectam rationem ad naturalem humanum & ordinarium concubitum ordinantur. Hos limites quò quis magis egreditur, eo magis ad peccatum contra naturam accedet, utpote mollitiei, sodomizæ &c. Eoque gravius peccabit mortaliter. Vera & certa sunt hæc omnia. At at undè sciam in particulari, vel alteri exponam excedi, vel non excedi notabiliter terminos honestatis naturalis, ideòque peccari mortaliter, nec ne? Per-

molesta, maximè tamen practica est hæc quæstio, quâ sapissimè pulsantur confessarii à conjugatis, præsertim fœminis & novis nuptis, ubi cautus sit confessarius. quoad fœminas maximè, nihil ex se in particulari resolvat, sed veleas ad matres, si habent, vel cognatas, aliasque conscientiosas, fidasque matronas ableget, vel earum scrupulis de dictis & propositis, quàm potest, honestissimè respondeat. Cum viris locuturo audacius, pono rursus claras propositiones, & velut regulas.

REGULA I. GENERALIS.

Conjuges quoad actus impudicos, tactus⁴⁹⁶ &c. tunc tantum terminos honestatis naturalis notabiliter excedunt, & mortaliter certò peccant, quando agunt, attentant, vel admittunt voluntariè aliquid contra naturam, aut sodomiticè, aut cum prævisò periculo pollutionis voluntariæ, seu cum periculo consensûs in illo; alioquin aut omninò non, aut non nisi venialiter delinquent. Hanc Regulam etsi interminis non reperi, longa tamen & improba lectione plus quàm triginta authorum, omnium huc collimantium collegi, & tanquam facilem & expeditam libens communico. *Ratio regulæ* est; quia ex una parte exceduntur sine dubio mortaliter limites honestatis naturalis, quando sic proximè ad peccatum contra naturam acceditur. Ex altera autem parte: cuicumque licet principale, debet etiam licere accessorium: cum
ergo

ergo conjugibus licitum sit principale copula; non debent eis esse illicita (saltem mortaliter) accessoria; seu quæcunque ad copulam induciva, dispositiva & præparatoria; quamdiu limites honestatis naturalis dictis modis non excedunt. Hæc 2. pars regulæ declarabitur per regulas sequentes. Jam quoad 1. partem sic breviter declaro. Sed castis omnia casta, & juxta Apostolum: *omnia munda mundis.*

- 497 I. Copula sodomitica inter conjuges, in vale innaturali quocunque consummata, vel an. mo ibi consummandi inchoata, est peccatum mortale contra naturam tam ex parte petentis, quam reddentis. *Omnes.* Estò enim vir habeat potestatem in corpus uxoris, non tamen habet ad quemcunque usum, sed ad usum uxorum naturalium intra vas legitimum tantum in ordine ad generationem. Insuper ex D. Augustino *lib. de bono conjug. c. i. r.* & communi DD. rectè docet Sanchez citatus, id esse gravius peccatum inter conjuges, quam inter solutos: quia inter solutos est solum peccatum fornicationis contra naturam; inter conjugatos autem est simul etiam formale adulterium, tam ex parte viri petentis, quam ex parte uxoris consentientis: quia sic reverà peccant contra bonum fidei, quo ex vi contractus matrimonii obligantur invicem ad concubitum naturalem aptum generationi tantum: ergò extra vas naturale coeuntes æquè violant fidem datam matrimonii, ac si cum aliis ambo concubuissent: quare

quare eleganter D. Ambros. lib. De Patriarchis. relatus c. nemo sibi 32. quast. 4. dicit : nec hoc solum est adulterium peccare cum aliena conjugē, sed omne, quod non habet potestatem conjugii &c. ac proin ea circumstantia tanquam speciem mutans scilicet copulæ Sodomitice cum propria conjugē necessario est in confessione explicanda. Lege Sanchez l. 9. disp. 18. satis Teutonicum.

Navarrus quidem Consil. 7. de pœnitent. & remission. satis apertè excusat à mortali matrimonium, qui volens legitimè copulari uxori, sed quò se excitet, & majoris voluptatis captandæ gratiâ, inchoat cum ea copulam sodomiticam in vase præpostero cum intentione non ibi, sed in vase naturali consummandi. At contrà esse certò peccatum mortale Sodomice inchoatæ cum viris doctissimis à se consultis meritò docet Sanchez cit. disp. 17. num. 5. aliisque citatis sequitur Diana part. 2. tract. 17. resol. 37.

II. At cur dixisti : in vase innaturali quocun-
que? Urges me & te erubescere; non tamen frustra quæris confessarie : dicam in aurem. Et si forte non Sodomia propriè, certè species innominata, & infanda luxuria est (de qua generatim fortè c. sequenti) & mortalissimum nefas, si conjuges etiam ore coeant usque ad seminationem. Quis putasset fieri posse, & quidem sæpè? Eadem species infanda inchoata, & mortale peccatum erit meritò, membrum pudendum ori uxoris immittere & delectari

morosè &c. Attamen simpliciter osculari, lambere, obiter solum ore excipere has partes inter conjuges à mortali excusant Filiuc. tract. 20. c. 9. n. 95. Jacob. Marchant. ad 6. Præceptum. Consentit Diana part. 4. tract. 4. resolut 221. Ita scribens: *Va Va conjugatis, si vera esset opinio Paludani, Sylvestri, Rodriquez, docentium esse mortale, si conjuges inter se tangant, & osculentur pudenda propter solam impuritatem!* Et ipsa Sanchez cit. Disp. 17. num. 5. Sic scribit. *Quod si vir in superficie tantum vasis preposterius uxoris fricaret sua verenda, vel in os ejus intromitteret, cessante omni pollutionis periculo, non crederem esse mortale.* Possunt hæ sententiæ serviri confessario post factum, sed ante factum nullo modo consulendæ, quin imò graviter reprehendi sunt talia facilitantes.

499 III. Certissimum quoque est peccare mortaliter conjuges, quando vel seorsim, vel invicem se pollunt, seu tangunt cum pollutione seu effusione seminis extra vas directè volita & intentata. *Omnes.* cum id repugnet castitati conjugali, ac fini principali seminis, & matrimonii: neque mollities naturæ contraria per conjugium cohonestari possit: & insuper ex communi sensu DD. pollutio voluntaria conjugatorum (eodem ratione, quâ supra Sodomia) habet malitiam specialem, quâsi adulterii formalis contra fidem conjugii, quæ scilicet prohibet omnem usum carnis extra limites conjugii, & obligat, ut uterque servet alteri corpus suum: & confirmat illud

lud D. Ambrosius supra allegatus. *Non video tamen* (ait noster Herincx *disp. 7. de matrim. q. 4. n. 21.*) *efficacem istius sententia ratione, varios etiam deprehendi poenitentes, qui non apprehendebant specialem malitiam ex parte conjugis in pollutione, credentes fidem conjugis per hoc non frangi.* Sic ille: cui post factum acquiesco, sed in futurum communem DD. sententiam inculco.

IV, Peccant insuper mortaliter conjuges, 500 quando delectantur morosè, exercent tactus, oscula, amplexus, aspectus, colloquia venerea cum præviso periculo pollutionis, seu seminationis extra vas, etsi directè eam non intendant, nec subsit periculum consensûs directi in illam, si talia fiant solius voluptatis gratiâ, & nulla alia subsit justa causa exercendi tales tactus vel actus, prout apud omnes in confesso est: quod enim directè velle mortaliter illicitum est, etiam indirectè causare illicitum manet, nisi causa justa illam actionem excuset. Non ergo semper in conjugè petente, multò minùs in reddente mortales sunt illi tactus & actus, facti cum præviso periculo pollutionis in se, vel in altero conjugè, quando nec ea est intenta in se, nec adest periculum consensûs directi in illam, sed solum quando fiunt absque legitima causa excusante, quæ inter conjuges possunt esse variæ: & inter illas legitimam causam excusantem à mortali censent Sanchez *l. 9. disp. 49. n. 37.* Perez *disp. 45.* manifestationem & conservationem mutui amoris, præsertim ex parte reddentis: & con-

sentit Gobat *cas. 17. de matrimon. num. 667.*
 Quando alioquin unus conjux alteri esset suspi-
 ctus de exiguo amore, unde facile nascerentur
 sinistri affectus: & ibidem resolvit casum valde
 & frequenter practicum n. 668.

Titia uxor juvenis, jovialis & calidi genii,
 maritum habet jam jam septua genarium, ali-
 quot tamen ex ipsa liberorum patrem, attamen
 jam senio confectum, omnino impotentem;
 amant tamen invicem. Maritus amans, quia ali-
 ter non potest, rem tactibus agit, agit patitur,
 & inde polluitur semel, bis, ter: anxia rogat
 opem, hinc Deum & peccatum timet: illinc
 maritum amat, carnis stimulos patitur peracres.
 Queritur, an nihil, vel quid remedii superest?
 Respondet Gobat his omnino verbis: Respon-
 deo ex jam dictis, cum illi tactus videantur pra-
 cticari ordinariè sine pollutione, tamen hæc
 quandoque sequatur præter directam utriusque
 intentionem, cum deinde appareat fieri non ex
 mera libidine, sed ad testandum, fovendumque
 amorem conjugalem, qui cæteroquin facile fri-
 gescit in tam impari conjugio, ideo ex sententia
 Sanchez & Fillucii non videri delinquere mor-
 taliter illis tactibus. Confirmo autoritate Dia-
 nae, qui absolutè & sine limitatione respondit
 consultus, non peccare conjuges, qui in signum
 amoris conjugalis se amplectuntur, quamvis
 prævideatur secutura pollutio, quia affectus
 conjugalis est sufficiens causa talem actum ex-
 cusans. Sic restatur ipse *part. 6. tract. 6. resol.*

27. Haftenus *Gobat.* Confirmat hic casus valde frequens iudicium Ovidii:

Siqua voles aptè nubere, nube pari.

REGULA SECUNDA.

I. **I**nter terminos dictos honestatis naturalis affectus carnalis, sermones Venerei, oscula, amplexus, & tactus quicunque inter conjuges, dum fiunt vel ad præparandum & excitandum invicem ad copulam, vel ad contestandum, aut fovendum amorem conjugalem, omni culpa vacant. *Omnes.* Ratio est: quia cui concessus est finis, etiam concessa sunt media ordinata ad illum finem; finis autem conjugum est amor & copula; utriusque media sunt illa prædicta: ergo. Ex communi Sanchez *l. 9. disp. 44.* Quod si verò ejusmodi fiant, & referantur ad majorem voluptatem in ipsa copula captandam, ad summum sunt culpa venialis; quia referuntur ad actum solum venialiter malum; nam & ipsa copula solius voluptatis captandæ gratiæ exercita tantum venialis est, ut paulò supra dictum. Communis cum Sanchez *citato n. 9.*

II. Insuper etiam si ejusmodi actus & tactus fiant ad solam voluptatem in ipsismet captandam absque ordine, vel animo perveniendi ad ipsam copulam, non excedit culpam venialem, uti contra D. *Antonin. Paludan. Sylvest. Margarit. Rodriguez,* alios non paucos, ex communi DD. plurimis citatis docet Sanchez *lib. 9. disp. 44. n. 12.* sic scribens: *procul dubio dicendum*

dum est solùm esse culpam venialem tactus inter conjuges ob solam voluptatem captandam absque animo perveniendi ad copulam. Sic ille. Sequuntur Layman l. I. tr. 3. c. 6. num. 12 Perez, Dicastill. alii RR. cum Diana paulò supra citato, Gobat cas. 17. n. 656. Ratio est; quia voluptas illa Venerea non quæritur extra matrimonium, sed in actu suapte naturâ ordinato ad matrimonium: atque ad id ei nihil deest, nisi circumstantia debiti finis, scilicet copulæ perficiendæ, quo defectu non redditur culpa plus, quàm venialis; nam juxta regulam moralem alibi traditam: *excessus seu inordinatus usus rei alias licite, non est nisi venialis culpa*: conjugibus autem illi tactus & actus alias licent ad finem copulæ: ergo excessus & inordinatus usus absque debito fine, non erit nisi culpa venialis; intellige semper juxta prædicta, nisi fierent cum prævisio certo periculo pollutionis, saltem quando ipsâ copulâ illud periculum impediri non posset v. g. in loco publico. De quo latè Sanchez disp. 49. à num. 39. Et hæc de tactu conjugum ad invicem. Jam seorsim.

503 III. Quando conjux non animo copulandi, sed solius voluptatis capiendi gratiâ se ipsum tangit libidinose (nimirum cum commotione venerea spirituum generationi servientium) esse solùm culpam venialem absolutè docent Sanchez citat. num. 6. & Perez sect. 2. num. 6. Et consentiunt Vasquez, Castro-Palaus, Dicastill. apud & cum Gobat citat. num. 658. cum addito:

dito : quando certò abest periculum pollutionis, utpote, quia habet uxorem ad latus, vel propè in secreto, & (quod semper supponendum) sine imaginatione alienarum personarum. Ratio est ; quia reverà talis actus est indifferens ad actum conjugalem, & fornicarium : ergo si exerceatur ab habente jus & proximam potentiam ad copulam conjugalem, meritò dicetur naturâ suâ referri ad copulam illam, ideòque saltem à mortali excusari.

IV. Certò tamen peccatum mortale est : quando conjux absente conjuge sic libidinose tangit se ipsum. Ita contra *Sanchez* citatum communissima DD. *Armilla, Vasquez*, alii apud *Layman* citat. n. 12. in fine, plurimisque citatis. *Diana part. 3. tract. 4. resol. 215. & parte 9. tract. 8. resol. 31. & 34.* Ratio est : quia conjux non habet jus in proprium corpus ad usum Venereum, nisi tantum per accidens, ut hîc & nunc possit copulari cum conjuge : ergo extra casum & finem copulandi cum conjuge, tactus libidinosus sui ipsius conjugi per se est illicitus, quippe proximè ordinatus ad pollutionem, ideòque ex genere suo peccatum mortale ; & certè incipiens talem tactum cum intentione delectationis Venereæ captandæ exponit se nimio periculo pollutionis, cum, absente conjuge, delit facultas copulæ conjugalis. Equidem cum *Gohat* citato n. 660, valdè timeo, ne paucissimi sint, qui non fateantur se ferè semper pollui, quando etiam sine intentione pollutionis procurandæ cœ-

perunt se tangere ob voluptatem Veneream absente uxore. Dicta de tactibus conjugum intelligenda similiter de aspectibus, & verbis turpibus; nisi quod aspectus & verba non sint ita incitativa ad pollutionem, sicut tactus.

REGULA TERTIA.

104 **E**tiam quando conjugibus legitimis ab extrinseco esset impedita, interdicta vel illicita copula, adhuc tamen citra peccatum mortale licent ipsis affectus carnales, sermones, oscula, amplexus, &c. solius voluptatis causa, & citra periculum pollutionis; exceptis duobus casibus, nimirum si dubitetur de valore matrimonii, & si votum continentiae esset emissum. Ita (contra multos) ex communi Sanchez *cit. disp. 44. a. n. 19.* quem sequuntur *Layman*, alii RR. passim. Ratio est: Quia tunc inter conjuges legitimos suapte naturam est licitus usus matrimonii, & solum per accidens impeditur ab extrinseco, v. g. ab impedimento impotentiae superveniente matrimonio legitimo, quod tamen non impedit cetera, alias conjugibus licita sine mortali. Item si sit periculum abortus proles, vel salutis conjugis tempore puerperii, vel ultimae praegnationis, &c. copula solum prohibetur ab extrinseco ex virtute charitatis, & pietatis, quibus tamen non adversantur cetera conjugibus sine mortali licita. Item si conjux contraxit impedimentum affinitatis cum conjugem, copula solum prohibetur in poenam ab extrinse-

trinfeco præcepto Ecclesiæ: quod præceptum, cum sit pœnale, & strictè interpretandum, non debet extendi ultra copulam ad delectationes, tactus, &c. conjugibus aliàs sine mortali licita.

Dico semper sine mortali. In his enim omnibus peccant venialiter ob defectum debiti finis, scilicet ipsius copulæ, quæ eis impedita, vel interdicta est, nisi id fiat ad amorem conjugalem contestandum, vel fovendum. Secus verò dicendum, & mortaliter peccare conjuges talia exercentes in casibus exceptis. 1. Quando dubitatur practicè de valore matrimonii, cum enim solum ipsum matrimonium illa omnia cohonestet, & à mortali excuset, quamdiu dubium est matrimonium, dubia etiam erit honestas, vel excusatio illorum tactuum & actuum, & consequenter durante eo dubio illos exercentes exponunt se periculo peccati mortalis impuditiæ, eoque ipso mortaliter peccant. 2. Quando ab uno vel utroque conjugè votum continentiae perfectæ emissum est; quia vovens absolutè castitatem, tenetur abstinere ab omnibus, quæ adversantur castitati, salvo solum jure alterius, qui non novit: ergo sicut talis cogitur abstinere à petendo debito, & solum potest, & tenetur reddere petenti, ita etiam cogitur abstinere ab omni carnali ac venerea delectatione tactu & actu, nisi quatenus tenetur uxori petenti reddere debitum. Quod si autem solum vovisset non petere debitum, cætera ipsi licita manebunt, sicut modò in superioribus dictum est.

REGULA QUARTA.

505 **E**Adem ratione juxta prædicta citra mortalem saltem culpam, licita est conjugibus delectatio morosa venerea, seu voluntaria admissio, approbatio, ac velut fruitio delectationis venereæ exsurgens in partibus verecundis ex commotione spirituum generationi servientium, ex copula conjugali tantum cogitata, etiam altero conjugē absente, vel alias ipsā copulā impeditā vel prohibitā; seclusis semper tribus prædictis, periculo pollutionis, dubio de matrimonii valore, & voto castitatis. Communis DD. Navar. *manual. c. 16. n. 22. Sanchez, Coninck, Layman, Perez*, alii passim. Ratio est: quia talis est delectatio, quale est objectum: sed hujus delectationis objectum nimirum ipsa copula conjugalis conjugibus de se semper est licita, esto hic & nunc per accidens sit impedita: ergo & delectatio de illa habita, siquidem ad eam copulam ordinetur, simpliciter licita erit; alias tanquam actus inutilis & destitutus debito fine, scilicet copulæ perficiendæ, cujus illa delectatio velut inchoatio est, culpam venialem excedere non poterit, cum delectatio illa, extra copulam licet, non tamen extra matrimonium, quærat. Idem dicendum tamen si à delectatione consurgat, ut plerumque solet, commotio membri verendi. Sanchez *disp. 44. Perez*, alii cum Gobat *n. 654*. Quia matrimonium excusans à mortali delectationem sensitivæ partis, excu-

excusat quoque commotionem illam conuatu-
raliter ex illa consequentem. Communis DD.
Vasquez, alii. Loquimur autem semper de dele-
ctatione ex copula conjugali cogitata, nimi-
rum inter ipsos conjuges. Nam apud omnes in
confesso est: peccare mortaliter conjugem,
dum, etsi in actu conjugali cum proprio conju-
ge, imaginatur sibi aliam personam, virum vel
fœminam carnaliter dilectam; hoc est, si effi-
caciter desiderando eam hic & nunc habere
suppositam pro copula loco conjugis; siue mo-
rosè solum delectando se in imaginatione alte-
rius personæ, quasi hic pro propria conjugē præ-
sentis: prius enim est verum mentale adulteri-
um; alterum est delectatio morosa de objecto
mortaliter malo & illicito hic & nunc. Com-
munissima cum Sanchez *lib. 9. disp. 17. num. 6.*
Layman, alii. Dicunt autem *carnaliter dilectam*:
nam si imaginatio & delectatio coeuntis cum
propria conjugē versaretur solum circa aliam
personam, virum vel fœminam, non sic carnaliter
dilectam in re turpi, sed solum, ut naturaliter de-
lectantem ob naturalem pulchritudinem seu
formam amabilem, eadem omnino ratione, qua
etiam oblectare formosa statua, vel imago affa-
brè picta posset, idque ad honestum finem, ut sic
facilius se provocet ad seminationem, vel ut uxor
formosorem prolem concipiat. Quas ob causas
si conjuges in lecti tecto formosas imagines fœ-
minæ vel pueri pingere solent, per se loquendo
nullam culpam lethalem rectè agnovit Sanchez.

cita-

citatus: etsi fateatur rem plenam periculi, & minimè consulendam vel permittendam, potius permittendæ imagines, sed certè profanæ, non sacræ ob gravissimum irreverentiæ periculum, quamvis nec ipsas permittere velit Diana *part. II. tract. 8. resol. 35.* eò quòd semper sub sit periculum, ne tempore contus intueudo illas imaginentur sibi alias personas, & sese objectent copulâ cum iis imaginatâ. Verùm durum est nisi contrâ torrentem consuetudinis jam ubique receptæ & toleratæ.

SUBSECTIO.

De obligatione debiti conjugalit.

SUMMARIUM.

- 506. *Conjux obligatur sub mortali reddere debitum.*
- 507. I. *Conjugi petenti serio.*
- 508. II. *Et petenti iuste (ubi quando possit iuste negari.)*
- 512. III. *Ac petenti rationabiliter. Unde*
- 513. *Non tenetur reddere petenti in ebrietate, furori, & mentia.*
- 514. *Vel quoties timet periculum mortis, aut gravis morbi.*
- 515. *Vel periculū mortis, abortus, monstrositatis &c. proli.*
- 516. *An liceat negare, ne proles multiplicentur?*
- 517. *Petenti licite. Ubi quando petatur illicite.*

ASSERTIO.

506 **C**onjux sub mortali obligatur reddere debitum conjugi petenti serio, iuste, rationabiliter, ac licite saltem ex parte copulæ, adeo ut istis circumstantiis concurrentibus, iniuste negans peccet mortaliter, toties, quoties. Certissima apud omnes. Ratio obligationis est juris naturalis:

lis: quia ex ipso legitimo, rato ac Sacramentali
matrimonii contractu, quo fit utrimque mutua
traditio & acceptatio corporum ad eum usum,
essentialiter oritur obligatio reddendi corpus ad
eum usum iuste & rationabiliter petenti. Unde
non tantum monet, sed precipit Apostolus 1.
ad Corinth. 7. *Uxori vir debitum reddat, simi-*
liter & uxor viro: reddensque rationem: Mulier
sui corporis potestatem non habet, sed vir; simili-
ter autem & vir sui corporis potestatem non ha-
bet sed mulier. Et ostendens Apostolus eam ob-
ligationem reddendi debitum esse ex Iustitia,
ejus negationem fraudem appellans subdit: *No-*
lite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tem-
pus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in
idipsum, ne tentet vos Sathanas propter inconti-
nentiam vestram. Unde ex communi recte in-
ferunt Gobat cas. 16. n. 69. Et Marchant supra
sitat. tract. 12. q. 4. d. 1. peccare semper mortali-
ter conjugem, negantem debitum rationabiliter
petenti, etsi in petente nullum esset periculum
incontinentiae; sed gravius longè, si negent,
quando advertunt in petente grave incontinen-
tiae periculum, quo casu non tantum contra Ju-
stitiam, sed specialiter etiam contra charitatem
delinquant. Et recte monet Layman Lib. 5.
tract. 10. part. 3. c. 1. quod confessarii, quando
advertunt defectum circa hoc, debeant pœni-
tentes admonere. Insuper inferunt DD. citati.
nominatim Sanchez lib. 9. disp. 3. Coninck disp.
34. Dicast. disp. 9. dub. 19. peccare contra
Justi-

justitiam conjugem, qui ad reddendum debitum reddit se impotentem, aut jejuniis, aut voluntariis pollutionibus, aut qui longam voluntariam peregrinationem suscipiunt absque consensu alterius, maximè si huic imminet periculum incontinentiæ. Jam verò conditiones ad hanc tantam obligationem requisitæ explicandæ sunt.

§. I.

Petenti serio.

507 **N**imirum expressè & instanter, ut constat Maritum v.g. serio velle exigere debitum tanquam debitum, vel econtra uxor, &c. Ubi Perez citat. *disp. 50. n. 3.* Sic scribit. *Excusatur conjux a culpa gravi, quando alter petit copulam non tanquam debitam, sed tanquam benevole & amice, ut res alias debitas solemus ab invicem petere, non animo obligandi.* Sic ille. Non ergo peccat conjux conjugis debitum semel tantum, & obiter, vel implicite petenti, etiam sine alia causa modeste denegando, tergiversando, excusando, prece vel suasu avertendo petentem, si videatur non admodum ægrè laturus. Communis. Sanchez. *suprà*, Layman *part. 3. c. 1. n. 1.* Excipiendi sunt casus. 1. Si intelligat conjugem tergiversationem talem valde ægrè latum, tunc enim constare debet, eum serio petere debitum. 2. Etiam si sciat conjugem non adeo serio & rigorosè debitum exigere, advertat tamen ex privatione debiti conjugalis eum periculo

culo incontinentiæ exponi, utroque casu negans pertinaciter, peccat mortaliter. Communissima cum Sanchez *Lib. 9. disp. 2. n. 19. 3.* Si conjux advertat conjugem semel tantum vel obiter petentem non audere præ verecundia sæpius & expresse petere, peccabit mortaliter non reddendo, quia jam constat eam serio petere. Ex communi Sanchez *ibidem.* Diana *parte 5. tract. 14. resol. 36. 4.* Certissime autem peccat mortaliter uxor, quando ex indignatione, vindictâ, invidia, contemptu mariti, negat ipsi usum corporis, aut non acquiescit, nisi post rixas, vel magna cum difficultate. Tanner *hic disp. 8. q. 6. num. 25.* testans ita omnes sentire. Longè autem frequentius peccant mariti, si negent uxoribus illud maritale commercium petentibus, cum enim pleræque præ verecundia non audeant expresse & instanter petere, censendi sunt mariti offendere DEUM mortaliter, quando uxoribus se se insinuantibus nolunt obsequi, nisi forte experti sint eas præter morem esse inverecundas, &c.

§. II.

Petenti justè.

Quando nimirum petens jure petendi gaudet, eoque legitime privatus non est. Generaliter ergo conjux non tenetur reddere, nec peccat negando debitum, quando alter conjux jure petendi debitum privatus est, quod fit per incestum, vel adulterium. Communissima cum

cum Sanchez *Lib. 9. disp. 6.* Layman citatur, 1. n. 14. Ratio pater: quia ubi cessat jus petendi, consequenter cessat obligatio reddendi: atqui conjux incestuosus in poenam criminis amittit jus petendi debitum, ut sæpè repetitur in Jure, & explicatum habes supra à n. 71. de *impedimento Affinitatis*, quæ revide, & adde: postquam incestuosus dispensationem super petendo debito impetravit: quam jure ordinario Episcopus, & ex privilegio Mendicantes conferunt; tunc jus exigendi debitum planè recuperat, & conjux innocens reddere tenetur. Ut omnes notant cum Sanchez *Lib. 9. n. 10.* Jam verò qualiter per adulterium amittatur jus petendi, & alter conjux liberetur ab obligatione reddendi debitum pro longè frequentiori praxi accuratius explicandum est.

509 I. Conjux innocens certè potest negare debitum adultero velut jure naturæ, quia frangenti fidem, fides meritò non servatur. *Omnes*. Et colligitur apertè ex c. 5. & 19. Matthæi. Dummodo tamen adulterium commissum ipsi innocenti certò, vel non levibus conjecturis cognitum sit, nam si dubitet tantum, vel suspicetur, aut solum leves, vel probabiles essent conjecturæ, negare debitum non posset; quia nemo est spoliandus certo jure suo, quod possidet, propter dubitationem, vel probabilitatē oppositam. Ut docetur in materia de Justitia. Et dico semper: *Conjux innocens*. Nam si & alter sit adulter, jam negare debitum licitè non potest, quia jam injuriæ adulteri

rij sibi invicem compensata sunt, & ut loquun-
tur Legistæ, *sunt ejusdem farinae.*

II. Conjux adulter amittit jus petendi debi-
tum non simpliciter, ut nec validè, nec licitè
petere possit (sicut si comisisset incestum cum
consanguinea conjugis in primo vel secundo
gradu) semper enim adulter licitè petit, & con-
jux licitè reddit debitum, secundum omnes, sed
solum sic amittit jus, ut non possit validè & ob-
ligatoriè petere, ita ut conjux innocens redde-
re teneatur; cum, ut modò dictum, ei justè de-
negare possit. Nam jure petendi non privatur
adulter, nisi per voluntatem & quasi sententiam
uxoris, vel conjugis innocentis, quæ hîc obti-
net quasi locum Judicis. Interim certum est,
posse ei etiam injuriam factam remittere, & de-
bitum reddere, atque postquam semel remisit
conjux innocens, jam non poterit ei ampliùs
debitum negare vi prioris adulterii jam remissi.
Secus, si novum accessisset, quia injuria semel re-
missa reviviscere nequit, & dare jus negandi, jux-
ta communem DD. Sanchez *lib. 10. disp. 10.*
Layman *lib. 5. parte 3. c. 1. n. 1.* Tamburin. *cir-
car. c. 3. s. 3. n. 7. in fine.*

III. Conjux adulter & validè & licitè potest
exigere debitum, hoc est, non tantum ut lici-
tum, sed etiam ut jure sibi debitum, quamdiù
conjux innocens propter ignorantiam nihil ex-
cipit, vel spontè sua nihil excipiens reddere pa-
ratus est. Ita, contra Navar. Henriq. nostrum
Alphonsum a Castro, alios apud Sanchez, & Lay-
man,

man, communis jam DD. *Cajetan. Sotus, C. ninck*, alii cum *Sanchez lib. 10. disp. 68. n. 1.* Ratio est; quia quod adulter priveretur jure petendi debitum propter adulterum, poena quaedam est, ad quam se ipsum adulter condemnare, vel sibi ipsi infligere non tenetur, nemine agente vel excipiente contra ipsum, sed, ut modò dixi, per voluntatem, & quasi sententiam conjugis innocentis ea poena infligenda est adultero. Accedit, quod conjux adulter, maximè vir, plerumque non possit abstinere à debito petendo modò prius solito, quin in criminis suspicionem veniat apud alterum conjugum, vel alia mala oriantur, quod valde notent confessarii, nec oppositam nimis rigidam sententiam antiquorum Casistarum secuti, poenitentes adulteros gravius illaqueant. Exempla novi, & subindè etiam tragica. Quia etiam, si conjux adulter advertat, quod conjux innocens adulterium suum certò compertum non habeat, sed levibus tantum suspicionibus inducta se à debito reddendo subtrahat, eam ad debitum reddendum etiam compellere poterit: ut rectè infert *Layman ibidem n. 4. in fine*, nam, ut supra dictum, conjux innocens non potest exceptione adulterii eam poenam infligere negando debitum, nisi de crimine eà poenà digno, scilicet adulterio commissio, non levibus conjecturis constiterit. At verò si conjux innocens certò cognitum habet adulterium alterius, utpote si in flagranti deprehendit, tunc compelli non poterit ad debitum, quamvis

foro externo probare non possit. Ut notat Sanchez *lib. 10. disp. 10. n. 8. Layman citat. in fine.* Intelligi autem semper, nisi conjux innocens post cognitum certò adulterium alterius conjugis semel remisisset, quæ remissio potest fieri aut expresse verbis, aut implicite & factis: Ut si conjux innocens tamen spontè & nulla necessitate urgente eidem debitum reddat, vel ab eo petat, si ei corrideat, confabuletur, & alia similia amoris indicia exhibeat adultero, vel adulteræ conjugi, hæc enim saltem in foro externo habentur pro signo omnimodæ remissionis, & consequenter, illis exhibitis, repellitur à Judicibus accusatio, ut notat Sanchez *citatus lib. 10. disp. 14. à n. 6.* At quid in foro conscientiae? Si conjux innocens sciens adulterium alterius ita spontè ei debitum reddat, vel petat, aliâque signa amoris exhibeat, statimne intelligetur verè remittere, ideò non posse amplius in conscientia negare debitum, vel accusare? (*Spontè dico.* Si enim vi vel metu etiam levi hæc præstet, non est æquum innocentem privari suo jure, sibi que præjudicare: *cum nemo in necessariis presumatur liberalis; L. Rem legatam ff. de amittendo Legato.*) Respondetur, conjugem innocentem ea exhibendo triplici modo se posse habere in animo. 1. Animo verè remittendi injuriam, & tunc sine dubio verè remittit, ut non possit amplius negare debitum, vel accusare. 2. Animo nullo modo remittendi, sed sibi suum jus servandi, & tunc cum verè non remittit, remane-

bit innocens in suo jure negandi debitum. Sanchez *ibidem* n. 21. 3. Abstrahendo ab utroque, seu non habendo animum expressum aut remittendi, aut non remittendi, quod certe subinde contingit, & tunc putat Sanchez *ibidem*, innocentem non posse amplius negare debitum, vel accusare, quia ea signa amoris tam voluntarie suscepta censentur vera remissio: cui ego acquiesco; etsi subdubitet Tamburin. *citatus* n. 12. *fine.*

§. III.

Petenti rationabiliter, scilicet cum usu moderamine recte rationis.

§12 **E**T universaliter sic, ut altera pars debiti absque incommodo rationabiliter reddere possit, neque denegandi, vel se excusandi iustam & rationabilem causam habeat, vel ex parte copulæ, vel petentis, vel reddentis, vel proli: quæ omnia ad certa capita, & quasi regulas summarie reduco.

§13 **I.** Non ergo peccat conjux negando debitum petenti conjugi: inprimis, si is petat ebrietate, furore, amentia: ut contra Navar. Sylvest. & alios docet communis DD. cum Sanchez, Layman, Diana citatis. Ratio est quia talis non petit rationabiliter & ut homo, sed potius ut bestia. Limitant tamen DD. quæ si talis ebrius vel amens accessurus esset ad aliam vel se polluturus, teneretur per accidens, & ex charitate saltem reddere ob impediendam inde emergentia. Item non tenetur reddere.

conjug petat nimis frequenter & importunè v. g. si ter de noctu petenti reddatur, quartâ vice negetur: ut notat Glossa *in capit. Quoniam. distinct. 31.* Rodriquez, alii cum Layman citato c. 1. n. 1. Item non peccat, si solum parvo tempore differatur: ut si petenti de die neget redditurus noctu, nisi adverteret periculum incontinentiæ in alio: quia censetur parvitas materiæ excusans saltem à mortali. Ex communi *Diana parte 1. tract. 5. resolut. 14.* Eâdem ratione, si conjug valdè rarò petit debitum v. g. in mense quater, & quintâ vice negetur *Sanchez & Layman* citati censent parvitatē materiæ, nisi constet conjugem tunc seriò petere, aut versari in periculo incontinentiæ. Item si conjug petat indebito modo, sive ex parte copulæ v. g. in præpostero situ: sive ex parte circumstantiarum loci & temporis, juxta dicenda §. sequenti.

II. Quoties reddenti timeretur grave periculum salutis corporalis, utpote mortis vel morbi gravis & periculosi, non tenetur reddere. Communissima cum D. Thoma, Scoto, aliis *in 4. dist. 32.* aliisque, quos latè citat, & sequitur *Sanchez l. 9. disp. 24. n. 16.* Layman cit. c. 1. & 5. Ratio est; quia ex naturali interpretatione conjuges in matrimoniali contractu corporis potestatem inter se dant, salvâ suarum personarum incolumitate; imò cum suorum corporum dominium non habeant, nec possunt licitè eorum usum in tanto periculo mortis, aut gravis infirmitatis permittere, multò minùs præstare,
 Ii 3 con-

consequenter peccant in tali periculo copulam exercendo, petendo, & reddendo; ergo a fortiori conjux non tenebitur reddere debitum petenti in tali periculo, quia irrationabiliter, inique, illicitè petit. Periculum autem tale dupliciter imminet. 1. Ex parte petentis, utpote qui peste infectus, leprâ, morbo gallico, vel alio contagioso, & probabiliter certò infecturo laborat, ei petenti non tenetur conjux reddere, esto sit in periculo incontinentiæ, non ex iustitia, secundum omnes, ob rationem datam; nec ex charitate, ut contra *Ledesman, & Rodriguez* nostrum ex communi docent *Sanchez & Lopez* citati: quia ordine & lege charitatis nemo tenetur sui corporis vitam & incolumitatem pro privati hominis peccato vitando exponere, cum is in necessitate simpliciter positus non sit, sed alia concupiscentiæ remedia adhibere possit: esto, sanctè & laudabiliter ita faceret, atque etiam aliquandò saltem ex charitate reddere debet. Ut si morbus contagiosus, gallicus, vel leprâ valdè diuturnus sit, cum valdè difficile aliquibus sit in perpetua lucta contra motus concupiscentiæ perseverare. Quo sensu intelligendus *Alexander III. cap. 2. De conjug. leproso*, ita respondens. *Si virum vel uxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus a sano debitum exigat, generaliter precepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum.* Respondent enim DD. communiter apud *Sanchez* citatum *disq. 24. num. 17.* Pontificem respondisse ex præsumptione, quòd conjug

reddenti debitum propinquum infectionis periculum plerumque non immineat à leproso, præsertim cum raro admodum fiat, sitisque mutatione, ac vestitu periculum caveri possit. 2. Oritur periculum tale ex parte ipsius reddentis, utpote quia morbo laborat v. g. hectica, febris, vel alio, cui valde noceat coitus: vel ex ipso impetu copulæ gravis infirmitas, vel periculum timeatur. Item si mulier per Medicorum judicium, vel experientiam antecedentis partus in probabili periculo mortis constituenda sit, si prolem concipere & parere debeat, petenti debitum reddere non tenetur. *Omnes.* At verò reddere debitum marito, & deinde vel expellere semen receptum, vel sumpto pharmaco conceptionem prolis impedire ad evadendum futurum periculum mortis in partu, simpliciter & mortaliter illicitum est; sicut & in omni alio casu. Communissima DD. imò omnes cum Sanchez lib. 9. disp. 20. Ratio est; quia id directè repugnat fini principalissimo & unico matrimonii, & debiti conjugalitatis. Unde c. ultimo. De condition. appositis. Inter conditiones matrimonii substantiæ repugnantes hæc ponitur, si generationem prolis evites. Et, semel in aliquo casu concessâ hâc licentiâ fæminis eâ passim abuterentur cum magno generationis humanæ detrimento; alia longè est ratio de expulsionem fœtus nondum animati ad servandam vitam matris in evidenti periculo mortis, quam licitam esse cum Sanchez docent multi; quia fœtus

tunc est actualis aggressor vitæ matris, & actualis ac unica causa mortis illius, contra quam habet mater jus naturale se defendendi, eamque repellendi: at verò foetus nondum existens, non est actualis agresor; nec defacto vim infert, sed solum timetur de eventu futuro, contra quem proin mater nullum habet jus naturale se defendendi; uti explicant *Sanchez* & *Layman* citati: nos autem cum communione intra c. 4. Sect. I. utrumque negamus.

§15 III. Quando ex redditione debiti timetur probabile periculum mortis, abortus, monstruositatis &c. prolis, tunc nec petere, nec reddere licet, consequenter multò minus petenti reddere tenebitur conjux absque necessitate. *Omnes*. Et specialiter tempore menstrui usum conjugalem factum sine necessitate peccati mortalis damnant multi cum D. Bonaventura apud *Sanchez disp. 21. num. 2.* Eo quòd tunc soleant nasci proles miserrimæ ac monstruosæ. Atque tunc temporis conjugem reddendo peccare venialiter post *Henric. Sylvest. Rebell.* alios docet Bonacina hic *quest. 4. propos. 6. n. 10.* Communi tamen sententiâ DD. cum *Sanchez disp. 21. num. 8.* petens tunc solum peccat venialiter, etiamsi certò prævideat periculum prolis vitiosæ, vel monstruosæ generandæ; reddere autem licite poterit uxor ob importunitatem petentis: eò quòd melius sit prolem vitiosam, monstruosam vel leprosam nasci, quàm omnino non nasci. Attamen tunc non obligari ad reddendum
contra

contra Sanchez ibidem rectius docent supra citati Sylvest. Henriquez, Bonacina, ac noster Marchant Tribun. tom. 3. seu speculi parte 3. tract. 1. tit. 12. quest. 4. §. 1. Quia verè irrationabiliter & injustè petitur, quod cum tanto damno petitur; & si labatur alter in incontinentiam, sibi imputet, & impotentì suæ libidini. Secus esset in casu necessitatis; ut quando conjuges nunquam possent petere vel reddere debitum sine periculo prolis vitiandæ: ut leprosi, vel alio morbo laborantes hæreditario. Similiter quando est probabile periculum mortis prolis, vel abortûs; ut si uxor sit valde gravida, & situ communi copula petatur, non tenetur reddere: possunt tamen tunc mutare situm accommodum, ut Assert. præcedenti insinuavi. Tandem si foemina experta sit se foetum vivum edere nunquam posse, probabiliter cum multis docet Sanchez citat. nihilominus mulierem debitum reddere posse, imò & petere, quia partim eventus incertus est, & Dei beneficio ordinario non impossibilis, adeoque conjuges videntur manere in possessione sui juris & petendi & reddendi debitum, partim; quia melius videtur puero, ut existat privatus visione Dei, quam ut omninò non existat: ut indicat D. Aug lib. 5. contra Julian. c. 8.

IV. Ob inopiam, ne multiplicentur proles, §16
inprimis validum est pactum conjugum eâ de causâ continendi, seu non petendi, nec reddendi debitum: imò & licitum, quamdiù abest

periculum incontinentiæ. Ex comuni Navar.
c. 16. num. 39. Sanchez lib. 9. disp. 25. Layman
c. 1. num. 16. Diana part. 3. tract. 4. resol. 13.
 Possent etiam absolute ita pacisci, & quidem san-
 ctè & meritorie si fiat ob honestum finem; ergò
 etiam ob eam causam necessitatis, atque stante
 tali pacto, utique conjux non tenetur reddere,
 quia injustè contra pactum redderetur: at vero
 secluso tali pacto conjugi petenti tale debitum
 negare ob solam paupertatem, esse mortale do-
 cent Navar. *c. 16. num. 25. Sylvest. alii com-*
munitè negantes absolute multiplicationem
prolis excusare à redditione debiti: & expressè
Layman cap. 1. num. 16. Nam cum hoc casu
 jure petatur debitum, quia ex una parte multi-
 plicatio prolis spectat ad præcipuum finem ma-
 trimonii, estq; magnum bonum ac donum Dei;
 cujus gratiâ conjugibus perferendum est quod-
 vis incommodum. Ex altera parte autem me-
 lius est proli, ut vivat inops, quam ut omnino
 non vivat, atque inter Christianos vix eveniet
 extrema necessitas, cum in auxilio Dei, qui vo-
 luntaria pascit, & piorum hominum confidere
 oporteat, non apparet excusatio tam stricte obli-
 gationis; consentit Gobat *cas. 16. num. 24.* Hac
 etiam ratione confirmans: Aut uxor diu negavit
 debitum ob illud periculum paupertatis, aut non
 diu? Si diu: Exponit maritum ingenti periculo
 incontinentiæ, & sic delinquet mortaliter ex
 sententia omnium. Si non diu: ergò frustra
 concipiet enim probabilissimè primo congressu
 tanto

tanto avidius semen rapiente matrice, quanto di-
utius caruit illo velut alimento. Quare non me-
mini (ait *ibidem* num. 625.) me unquam im-
pertuisse absolutionem præferenti animum ne-
gandi debitum marito serio petiture ob metum
difficultatis in prole enutrienda. *Sic ille. Sic*
ego. Quod si tamen res eo loco esset, ut ob pro-
lis multiplicationem, vel parentes ipsi, vel vivis
parentibus liberi in extremam inopiam (casus
certè rarus inter Christianos) redigendi essent,
omnino fatendum est, ac fatetur *Layman* cita-
tus, debitum justè negari posse. Et quæso te
confessarie, an peccati damnabis miseram ux-
orem, quæ, marito omnia obligurienti, ipsa cum
liberis famem & ærumnas tolerans, ne amplius
multiplicetur miseranda proles, debitum negat,
priusquam se emendet? Quoniam absolutè non
improbabilis, & benè consideratis circumstan-
tiis, in praxi tuta videtur sententia opposita, ni-
mirum ob paupertatem, ne multiplicatâ prole
nimia molestia, vel mendicita sustinenda sit,
posse negare debitum, vel sine omni culpa: ut
cum *Ledesma*, & aliis vult *Sanchez*, citatus, &
Diana part. 9. tract. 7. resol. 3. vel saltem sine
culpa mortali, ut volunt *Sotus*, *Rodrig. Sa.* alii
apud *Layman* citati. Consultissimum videtur
confessario inducere conjuges ad dictum
pactum.

Petenti licitè saltem ex parte copula.

§ 17 **L**icitè, servatis nimirum omnibus conditionibus Assertionem præcedenti explicatis, scilicet *debito jure: debito fine: debito modo & circumstantiis: atque intra terminos honestatis naturalis*. Si quidpiam horum desit, plerumq; cessabit obligatio reddendi, quin etiam sæpe licitè reddere non poterit, quando nimirum petitur illicitè *ex parte copulae*, seu quando copula petita est illicita per culpam vel circumstantiam tenentem se ex parte copulae: ut si petatur in loco sacro; cum periculo pollutionis, prolis, conjugis, &c. quia tunc reddens cooperaretur ad peccatum directè. At verò quando copula est illicita ex parte solius petentis, jus tamen petendi retinentis; ut si petat voto castitatis adstrictus, vel petat ex mera lascivia ad aliquem finem malum, &c. conjux, nisi facilè possit avertere, adhuc licitè reddere potest, ac ferè petenti ac juro suo uti volenti, etiam reddere tenetur, juxta communem sententiam apud citatos omnes. Quare non semper in usu matrimonii, seu debito conjugali, quando petere illicitum & peccatum est, etiam reddere peccatum est; sed illicitè petenti, sæpè licitè reddi potest, & quandoq; debet: pro quo dignoscendo ex *Coninck, Sanchez*, Layman citat. c. I. n. 7. aliis communiter rursus pono tres regulas.

§ 18 *Regula prima.* Quando petere debitum est

tantum culpa venialis, undecumq; reddere debitum nulla est culpa, nisi reddens facillime avertere posset, utpote si maritus petat debitum cum variatione situs, solius voluptatis gratia, aut cum tactibus extraordinariis, uxor nisi facillime absq; ulla displicentia posset impedire, non peccat reddendo ita debitum, vel tales actus. *Ratio est;* quia licet alter ita petendo & copulando peccet venialiter ob defectum debiti finis, & justae causae, conjux tamen ita reddendo excusatur a peccato, & culpabili cooperatione ob justam causam & honestum finem, ne scilicet displiceat viro, vel eum offendant; ideoque culpa manet ex parte solius petentis, imò eo casu plerumq; obligatur ad reddendum, quia & alter jure suo exigat, & uxor sine peccato reddere potest. Quamvis contra sentiant alii cum Bonacina supra citato. Et prudenter monet Gobat *cas. 16. n. 635.* caveat confessarius, ne scrupulum injiciat nobilibus aut valde ingenuis matronis, quando non parent maritis exigentibus ex mera petulantia, ac stantibus, &c.

Regula secunda. Quando petere est culpa mortalis, sed culpa vel circumstantia tenente se ex parte solius petentis; utpote, quia petit voto castitatis adstrictus, &c. tunc reddere nulla culpa est. *Ratio est;* quia cum actus ille ex natura sua non sit illicitus, sed solum ex culpa vel circumstantia tenente se ex parte petentis, juxta tamen petendi retinentis, hinc idem actus ut se tenet ex parte conjugis reddentis, in qua, vel
quo

quo non reperitur aliqua culpa, vel circumstantia vitians actum, erit licitus; imò etiam debitus ex iustitia: Excepto solo casu, quando conjux petens per culpam suam amisisset jus petendi debitum, utpote per affinitatem contractam per incestum, tunc enim non tenetur reddere, imò cum commodè avertere possit, saltem ex charitate, tenetur non reddere. Abiolute autem posse reddere, contra alios probabiliter docent Sanchez *l. 9. disp. 6. n. 12.* Diana *parte 9. tract. 8. resol. 32.*

520 *Regula tertia.* Quando reddere est peccatum mortale ex culpa, vel circumstantia tenente le ex parte ipsius actus copulæ, ut si petatur in loco sacro, cum evidenti periculo abortus, cum inceptione extra vas naturale, &c. tunc etiam reddere est peccatum mortale, nisi ignorantia vel metus incussus excuset à toto, vel à tanto; quia tunc verè & propriè esset cooperari ad peccatum mortale: etenim quando ipse actus de se est illicitus, utpote quia reverentiæ loci sacri, salutis prolis, aut naturali honestati repugnat, tunc eadem malitiâ, & pravâ circumstantiâ adest acitur & petitio & redditio.

SECTIO IV.

Peccata conjugum contra matrimonium, nimirum de adulterio, & restitutione inde debitâ.

SUMMARIUM.

§ 1. *Adulterium quid, & quotuplex?*